

સુદામા અને કૃશ્નલીલા નાટક.

રચનાર તથા છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

જાની. દોલતરામ વિ. પ્રાણશંકર.
પાટણના.

અમદાવાદ

રીચીરોડ ઉપર તુલનાર વલ્લીભદ્રના મકાનમાં
જુલાબીદાસ નારણદાસે પોતાના
સત્યપ્રકાશ પ્રેસમાં છાપ્યું.

સંવત ૧૯૪૪. સને ૧૮૮૮.

કીમત ૫ આના.

સુચના.

આ ચોપડી સને ૧૮૬૭ના ૨૫ મા આક્ટ મુજબ
રજીસ્ટર કરાવેલી છે. માટે કત્તીની રજા સિવાય
કોઈએ છાપવી અગર છપાવવી નહીં.

પ્રસ્તાવના.

આ અખિલ દુનિયામાં મનુષ્ય પ્રાણી નાના પ્રકારની તૃણાઓમાં નિર્મળ થઈને, તે તૃણાઓમાંજ બદ્ધ થાય છે. અને તે પરિપૂર્ણ કરવા માટે ઘણા ઘણા પ્રકારે યત્ન કરેછે. પરંતુ કહ્યું છે કે—

દાહરો.

ત્રણા ત્રણા તુર કરે, વિશ્વ વિષે જન જાત;
ઈશ કૃપા વિન શું સરે, ત્રણાની શુભ વાત. ૧

પરિપૂર્ણ પર્યંતી ભરેલા વૃક્ષ ઉપરથી એક પાંદડું સરખું પણ ઇશ્વરી હુકમ વગર પડી શકતું નથી, તેમ જગતનાં પ્રાણી માતની વ્યવસ્થા, રચના, અને સંભાવના કરવામાં પણ એ પવિત્ર વ્યવસ્થાપકની અકલ્પકૃતિનું ગાંભીર્ય આપણને જણાઈ આવે છે. દુકામાં કહીશું તો આ દુનિયાંયંત્રમાં ઇત્યાદિ કોઈપણ કાર્ય પરમ કૃપાળુ નિયંતાના દાનાપણાનો એક નમુનો છે.

એવું સૃષ્ટિનિવાસી જનવર્ગે અવશ્ય સમજવું જોઈએ છીએ અને જાણવું જોઈએ કે તેની કૃપા વિના માણસનું ધારેલું કોઈપણ કામ સુધરતું નથી. માટે મનુષ્ય વર્ગે તેની પ્રસન્નતા મેળવવા માટેના નીતિમાર્ગો પકડીને ધર્મને રસ્તે ચડવું એ ધણું અવશ્યક છે કે જેથી તે રસ્તે જતાં ઇશ્વરના પવિત્ર પ્રેમનો લાભ પ્રાપ્ત થાય છે એ બાબતના દ્રશ્ય-હેવાસના નમુના દાખલ પ્રભુઅંશ કૃષ્ણ પોતાના મિત્ર

ને જતાવેલી અદ્ભુત લીલાનો સારાંશ નાટકરૂપે મારા સ્વ-
દેશી અને ધર્મજ્ઞાસુ મિત્રોને જણાવવા હું દુરસ્ત ધારું
છું, કે જે પામવાપી દયાળુ ધર્મરતો પોતાના ભક્તજનો ઉપ-
રનો પ્રેમભાવ કેવો આનંદજનક હોય છે તે જણાઇ આવે છે.

વળી આ માધિક દુનિયામાં તેની માયાનો પ્રભાવ
માનવના ચંચળ મનને કેવો ચમત્કારી દેખાવ આપે છે,
અને તેથી ભ્રાટા સ્નાતા જનો પણ જુલાવામાં પડીને પો-
તાના કર્તવ્યથી કેવા વિમુખ થાય છે તે દર્શનિક થશે.

મિત્રો, મારો આ પ્રયત્ન જો સાફલ્ય થશે તો હું એક
અલ્પજ્ઞ જન આપનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીશ.

મ. રા. રા. માસ્તર સાહેબ અંબાશંકર કાળીદાસ
બાઇએ મને આ કામમાં ઘણી સારી મદદ કરી છે તો હું
એમનો અંતઃકરણપૂર્વક અતિ આભાર માનું છું.

(કર્તા.)

પાત્ર રચના.

મુલધાર.....	નાટકમાં મુખ્ય માણસ.
વિદ્યપત્ર.....	એક મસ્કરો.
સુદામા.....	એક બ્રાહ્મણ (કૃષ્ણનો મિત્ર.)
રૂપિપતિ.....	સુદામાની સ્ત્રી.
કૃષ્ણ.....	જગત્કર્તા પ્રભુ.
નગરશેઠ.....	સિંધુખેટનો એક વણિક.
શેઠાણી.....	નગરશેઠની સ્ત્રી.
ગુલાબખાં.....	નગરશેઠનો સિપાઈ.
મંતાં.....	નગરશેઠની છોડી (સુદામાની સ્ત્રી.)
કુશળરામ.....	કુળગોર.
હરપ્રસાદ.....	વિપ્રજન.
દેવાનંદ.....	”
લાડુખટ.....	”
મુરશા.....	સિંધુખેટમાં સુદામાનો છોકરો.
ગોવિંદરામ.....	”
પીતાંબર.....	”
કરમચંદ.....	”
રાયચંદ.....	”
ઝવેરદાસ.....	સિંધુખેટનો વણિક.
કસ્તુરશા.....	”
કાળીદાસ.....	”
ઉમદચંદ.....	”

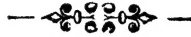
કપુરચંદ..... ”

કેસરશા..... ”

પ્રભાશંકર સિંધુબેટમાંનો એક વૈધ.

ગંગાબાઈ..... પ્રભાશંકરની સ્ત્રી.

સિંધુબેટનાં કેટલાએક અહરથો, જુવંતીયો વિગેરે લોક.

સુદામા અને કશ્મલીલા નાટક.

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ. રંગભૂમી.

મંગલ્લાચરણ.

(સર્વ પાત્રો ગુપ્ત, પછી સુત્રધાર ને વિદુષક.)

રાગ કલ્યાણ.

(શ્રી જગત્પતિ પ્રભુ આપ સન્મતિ.) એ રાગ.

સર્વપાત્રો—પ્રભુ તમે પત્ની, દયાળુ છો અતી;

કર પસારી આજ હું, કરું છું વીનતી. (ટક.)

મેહેરઆન સાહેબો આજે, પધારિયા આ ઠાર;

માટે વિનતી કરીએ આજે, કપા કરો આ વાર. પ્રભુ.

શૌર્ય સંપ સંપત સદ્વિદ્યા, અને અતિશે માન;

પૃથ્વી ઉપર વાસ કરીને, અધિક પાત્રો માન. પ્રભુ.

આર્યમધુચ્ચા સુસ્ત થયા છે, બળ ચાતુર હીણ નેહ;

કપા કરીને પ્રલપ કરજો, માગું છું હું એહ. પ્રભુ.

તારું નાટક કરીએ આજે, મેહેર અમોપર થાપ;

પાત્રજનોમાં વાસ કરીને, કષ્ટ અમારાં કાપ. પ્રભુ.

આપ તું દીર્ઘાયુશ નિરંતર, જગપાલક હો નાથ,

વિનતી આજે કરીએ અહિં, શુભસન્નોડીને હાથ. પ્રભુ.

અતિ અજ્ઞાન છે નાટક પાત્રો, જાણે તું તો ધસ;
 તુજ મદદથી હાગ ધરીએ સ્થાય થજો જુગદિશ. પ્રભુ.
 ભુલ ચુક નવ આવે માટે, વિનતી કરીએ આજ;
 આ વેળા વંદન કરીએ જો, પૂર્ણ થાય આ કાળ. પ્રભુ.
 પ્રયાસ પેહેલો છે આ મારો, તે જાણે હે ધસ;
 આજે સ્થાય કરો અમને અહીં, કૃપા કરી જગદિશ.
 આ લઘુ નાટકની અંદર છે, સુદામાની વાત;
 સુદામા પુરમાં રહેનારો, આજણુ તેની જાત. પ્રભુ.
 અદ્યમતિથી આરંભ્યું છે કામ અગાધ બહુ;
 નિર્વીઘ્ને કરશેજી પુરણુ, શુભ વરદાન ચહુ. પ્રભુ.

લાવણી.

હે પરમધર, (૨) તમા મહેર કરો મહારાજ;
 નાટકની રચના કરુંહું, અદ્ય બુદ્ધિથી આજ. ૧
 હું કરું વિનતી, (૨) ધરજો મનની સાથ;
 સ્થાય કરો હે શ્રી હરી, તમને કહું છું જગનાથ. ૨
 જો સ્થાય કરો, (૨) તો પૂર્ણ થાય આ કાળ;
 આ વિનતી તો સાંભળીને, ધરો ઉરે મહારાજ. ૩

ગિતી.

સ્થાય કરો જગનાથ, કામ મારું તો થાય નહી આજ;
 હર્ષ ધરી ચીત સાય, કામ આજ તો કરો મહારાજ. ૧
 સુવધાર—(બહાર આવી) અહાહા: હે સ્વદેશી અને સ્વધર્મા
 ચરણી આર્ય ગ્રહસ્થો, આપને અત્રે આ વખતે ધણી ખુ
 શીમાં ખેડેલા જોઈ હું ધણોજ આનંદીત થાઉં છું અને

આ માંગલીક સમયે શ્રી કૃષ્ણ પ્રભુએ પોતાના મિત્ર સુ-
દામાને પોતાની અદ્ભુત લીલા બતાવી હતી તેનો ચમ-
ત્કારિ દેખાવ આ લઘુ નાટક રૂપે બજવી બતાવવા આ
૫ સાહેબોની રજા માગું છું.

વિદુઃપદ—(એકદમ પ્રવેશ કરી) સુપ, સુપ, સુપ.

સુત્રધાર—(ચમકીને) અરે વળી આ કોણ આસુ (ચાસન) ચાલ
તેને પુછું જોઈએ (પ્રકાશ) બાઈ તું કોણ છે.

વિદુઃપદ—આખે આંધળો છે કે દેખતો નથી?

સુત્રધાર—નારે બાઈ હું તો સર્વને દેખું છું.

વિદુઃપદ—ત્યારે તું મને કેમ દેખતો નથી? જો તું દેખતો હોત
તો મને પુછતજ કે બાઈ તું કોણ છે? માટે હું તો ન-
હું છું કે તું આંધળો છે.

સુત્રધાર—બાઈ હું તને દેખું છું તો ખરો પરંતુ તારો વેરા કોઈ
અન્યએ જોયો છે તેથી હું આપને બરાબર ઓળખી
શકતો નથી.

વિદુઃપદ—તારાથી મારો વેશ શું જુદો છે? શું તારે પુછું છે
ને મારે નથી? એમ હોય તો તું જાણે.

સુત્રધાર—હા બાઈ તે તો સમજ્યો કે તું કોઈ માણસ છે પણ
બાઈ તું અહીં કેમ આવ્યો છે?

વિદુઃપદ—આ ફક્ડ અહીં ખાદક મારવા આવ્યા છે.

સુત્રધાર—બાઈ તે શાથી જાણ્યું કે અહીં જમવાનું છે?

વિદુઃપદ—આ બાઈસાહેબ બજાર તરફ હવા મારવા જતા હ-
તા તેવામાં આ જગ્યાએ ઘણાજ શોરબકોર સાંભળ્યો તે
થી બંદાએ જાણ્યું કે આજ અત્રે બપોલો છે ખરાં, તેનું જા-

ણી હું અહીં આવ્યો છું. પણ અરે બાઇ મંતો નને બ-
જરમાં એક વખત બડા રોડમાં જોયો હતો.

સુત્રધાર—તે વળી મને બજારમાં ક્યાં જોયો હતો?

વિદુષક—તને રીસ ન ચડે તો કહું! (હસે છે.)

સુત્રધાર—કહે બાઇ મને રીસ ચડવાનીજ નથી.

વિદુષક—જો ત્યારે સાંભળ, તારી સાથે ચાર પોલીસના સીપાઈ
હતા અને આપ તો પગમાં દોઢ દોઢ મળુનાં લોહાનાં સાં-
કળા પેહેરી માથે એક કાળી કામળી ઓઢીને આપ સા-
હેબ રોડ મારતા જતા હતા કેમ?

સુત્રધાર—બાઇ મંતો એકે વખત કોઈપણ ગુનાથી બેડીયો પેહેરી
જ નથી, ને તું આ શું કહેછે!

વિદુષક—હા, મારા દોસ્ત હા, હું બેડીયો ક્યાં કહું છું, હું તો
લોહાનાં સાંકળાં કહું છું (ખુબ હસેછે) પણ હવે હું રજા લઉં છું.

સુત્રધાર—અરે તું શાની રજા લે છે?

વિદુષક—માકડાં રમાડવાની.

સુત્રધાર—તને માકડાં રમાડતાં પણ આવડે છે શું?

વિદુષક—અમને તો શી ખખર આવડે કે નહીં? પણ જો તારે
શીખવું હોય તો એક તડાકામાં શીખવી દઉં કેમ?

સુત્રધાર—ના બાઇ, મારે તો કાંઈ શીખવું નથી પણ મારી વાત
તો સાંભળ.

વિદુષક—તું કહે વાત પછી હું મારું તને લાત, પછી.

સુત્રધાર—બસ કર, પણ બાઇ હવે તારું નામ શું તે કહે.

વિદુષક—બાઈ તારું નામ શું?

સુત્રધાર—અરે તું આમ કેમ બોલે છે?

વિદુષક—તેં એમ કહ્યું કે બાઇ તારું નામ શું તે કહે, એટલે

મારે એ શબ્દ તને બોલી મંજાવના તેજ નાઈ
સુતધાર--ના ભાષ, હું તેમ નથી કહેતો; હુંતો કહું છું કે તારું
નામવિધાન શું?

વિદુષક--ત્યારે એમ બસને, પણ તું જાણતો હઈશ કે પેહેલી
તારી જુઝાની લઈ પણ તેનો કદી બનવાનુંજ નથી પેહેલાં
તમે તમારું નામ કહ્યું પછી મારો વારો.

સુતધાર--ભાષ હું મારું નામ કહું પછી તું તારું કહિશ?

વિદુષક--ભાષની મરજીમાં આવે તો કહે નહિતો નામે કહે.

સુતધાર--ભાઈ મારું નામ સુતધાર છે,

વિદુષક--શું સુતરધાર. સુતર=સુતરનો દોરો+ધાર=ધારણ કરનાર
એટલે દોરો બનાવનાર પીંજરો તું તેજ કે?

સુતધાર--નહીં ભાષ, સુત=શ્લોક+ધાર=ધારણ કરનાર એટલે
શ્લોક વિગેરે પઢતો બનાવનાર.

વિદુષક--ચાલ ત્યારે હવે હું મારું નામ કહું.

સુતધાર--ભાષ કહ્યો તો ધારું સાર કે જેથી ઉતાવળ થાય.

વિદુષક--સાંભળ બે કાને હાથ દબા બે આંખેથી સાંભળ, એક
તો તારુમારખાંતો ઈલકાળ મેળવ્યો છે.

સુતધાર--ભાષ તારુમારખાંતો ઈલકાળ શી રીતે મેળવ્યો?

વિદુષક--એકવાર આ કુકડે ત્રીસ માખીઓને એક તડાકામાં
મારી નાખી હતી તેથી એ ઈલકાળ મેળવ્યો છે, માખી માં-
કડમારનો ઈલકાળ પણ તેજ રીતે મેળવ્યો છે. પણ હવે મારું
ખરું નામ કહું?

સુતધાર--ભાઈ કહ્યો તો ધારું સાર.

વિદુષક--એક તો નત જુળ્યો.

સુત્રધાર--ખરેખર માયાકુટીયો માણસ જણાય છે, બાઇ તને
લોક જે કહીને ખેલાવતા હોય તે કહે.

વિદુષક--ત્યારે માઈ નામ એ.

સુત્રધાર--અહ્યા એ તે કોઈનું નામ હોય?

વિદુષક--મારી બાપડી મને એ કહીને ખેલાવે છે તેથી માઈ
નામ એ.

સુત્રધાર--બાઈ તારી ફેધએ જે નામ પાડ્યું હોય તે કહે.

વિદુષક--લે ત્યારે તેજ કહું, તળાવે તરસ્યો ને વેળાયે ભુખ્યો.

સુત્રધાર--બાઈ માઈ તો માયું પણ દુખવા આવ્યું.

વિદુષક--લે બાઈ હવે તો ખિરસામાંથી કાઢીને કહું. એક તો

વિદુષક, જંગલી, વનચર છત્યાદી હજારો નામ છે; પણ

જો તે બધાં કહું તો તું ગભરાઈ જાય માટે મુખ્ય મુખ્ય
કોષાં છે તેમ જણાવે.

સુત્રધાર--બાઈ તુંતો કોઈ મસ્કરો જણાય છે.

વિદુષક--હાજી, મસ્કરી કરવી એતો માઈ કામજ છે. તેમ આ-

શ્રય પમાડવાનું કામ પણ માઈજ છે; માટે આ બાઈને

વિચાર કરીને ખેલાવજે.

સુત્રધાર--બાઈ મારે તારા જેવાનોજ ખપ છે. શ્રી જીણુ પ્રજ્ઞએ

પોતાની અદ્ભુત લીલા સુદામાને બતાવી હતી તેનો આ-

મ્બદ્ધ દેખાય આજે આ સદ્ગુરુઓ આગળ બજવી

બતાવવો છે તેમાં તું મને મદદગાર થઈ રોકે આપીશ?

વિદુષક--હું તને રોકે તો આપું પણ તું મને શું આપીશ?

સુત્રધાર--તું જે કહે તે તને જમાડિયે, પછી કાંઈ?

વિદુષક--આલ ત્યારે સાંભળ, ગમેતો દુધપાકપુરી કર, ગમ્મ તો

કેળાં રોટલી કર, ગમેતો શીશપુરી કર અને ગમતો ગોળ
મટોળ લાડવા કર અને તેય ન ગમતો ઉચે ટેપ્પે ચઢીને
ધસણી કર. તારી મરજીમાં આવે તે કર.

મુત્રધાર—ચાલ તને લાડવા જમાડીશું પણ તું વખતો વખત
આવીને આ સભાસદોને તારો મુખરસ દેખાડ.

વિદુઃપદ—પેહેલાં તુંતો મુખરસ લે. (એમ કહી તેવા હાથમાં
થુંકવા જાય છે).

મુત્રધાર—અરે ખેવકુક તારી પાસે આવી ગરબડ છે કે?

વિદુઃપદ—અરે લણુવકુક મારી પાસે તો એવી કલખલ છે કે તારા
વડાવાના વડાવા પણ પોકાર્યાંજ કરે

મુત્રધાર—ચાલ ચાલ ડોળ, ઝલીદે અને પાત્રોને પ્રવેશ કરાવ.

વિદુઃપદ—ભાઈ મારે તો પાતરો લાવવી નથી કારણકે તેમાં તો
પૈસા જોઈએ અને આપણે તો—

મનહુર છંદ.

ધરમાં ન ઘંટી બંટી વિના બાળ પાડે ખુમા

ઝેરીયો ખીચારી ચીંધરે ખેહાલ ચાલેછે

દિન ઉદયારત ચતાં મુધી શુરા છોકરાઓ

ચપટી ચપટી રટી રટી તેને ચાલેછે

શાક ધી સહીત ઘેર સાંસા પડે શીરાવાનાં

પધરાવે પરધેર ત્યારે ભલૂં બાળેછે

વાળ વધ્યા પણ પાછ મળે નહી મુડાવાને

એવી રીતે માત્ર ખાલી ધરમાંહી મ્હાલેછે.

માટે એ મારા ગરીબનું ગજુ નહી તેતો આપના જવાને

જ શોભે.

સુત્રધાર—બાધ હું કાંઈ પાતરો કેહેતો નથી હું તો પાલો કહું છું,
પાત્રો એટલે નાટકમાંના માણસો કેહેવાય.

વિદુષક—ત્યારે તો બહુ સારૂ મારી ખાસડાંને કાઢું બહાર પણ તે
લોક ક્યાં બરાધ પેઠા છે તે મને મેહેરખાની કરી બતાવીરા?

સુત્રધાર—હા આજ બતાવું છું પણ બાધ હવે જલદી ચાલ તેમાં
સારૂ કારણકે હવે નાટક શરૂ કરવાનો વખત થઈ ગયો છે
અને સમાજનો આકળા થયા છે.

વિદુષક—એ બધું તો ખરૂં પણ મારે જમવા માટે ઝટ તદ્યાર
ચાલ તેમ કરજો કારણકે મને ભુખપણ બહુ લાગી છે.

સુત્રધાર—હા હું અહીંથી જઈને તેજ કહેં છું તું શાંત રહેજે.

(જાય છે.)

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ સુદામાનું ઘર.

સુદામા, ઋષિપતિ અને કૃષ્ણ.

સુદામા—પ્રિયા, આપણે હાલ શ્રી કૃષ્ણ પ્રભુના પ્રતાપથી નવે
નિક્ક અને અષ્ટમા સિદ્ધ થઈ છે.

ઋષિપતિ—હા પ્રાણનાથ તેની કૃપાથીજ આપણે લીલા લેહેર છે.

સુદામા—(કૃષ્ણને આવતા જોઈને) પધારો મહારાજ આસન-
પર બીરાજો. (બેઠા પછી) મહારાજ જળ પીશે થોડું લાવું?

કૃષ્ણ—થોડું લાવો મિત્ર.

સુદામા—(સ્ત્રીને) પ્રિયા એક ચોખ્ખા પાત્રમાં લાવ.

ઋષિપતિ—લાવું પ્રાણનાથ. (લાવી આપે છે.)

સુદામા—મિત્ર, જળપાન કરો. (કબ્બુ પામે છે.)

લાવણી.

(હે સદ્ગુરુઓ અવધપુરના) એ રાગ.

કપા કરી પધાર્યા આજે મેહેર ધરી મારા મહામાંદ્ય;
પધારવાનું કારણ શું તે, મુજને આપ જણાવો આંત.
કામ કાજ મુજ સરખું હોય તે, કપા કરી ફરમાવો આપ;
રંક મિલને ઘેર પધારી, બાળી નાંખ્યાં સર્વે પાપ.

મહારાજ મારા સરખું કામકાજ હોય તે ફરમાવો આ
આપનો દાસ સેવામાં હાજર છે.

કબ્બુ—કાંઈ કામ તો નથી પણ મિત્ર આપણે ધણા દિવસથી
ભેગા થયા નહતા? માટે આપને મળવા સાદજ આલ્યો છું.

સુદામા—(આસન) આહાહા: શી પ્રીતી! (પ્રકાશ) મહારાજ આ
રંક મિત્રને ઘેર પધારી આપે ધણી મેહેર કરી.

કબ્બુ—અરે મિત્ર એમાં મેહેર શાની! એતો દોસ્તનો ધર્મજ છે
માટે એમાં કાંઈ મેહેર કહેવાપજ નહીં (જરા રહીને) મિત્ર
હવે હું રજા લઉં.

સુદામા—નહીં નહીં, આજે જમ્યા વિના જવાય નહીં માટે જમ્યા
પછી આપ સુખેથી જજો.

કબ્બુ—હું ઘેરથી જમીનેજ નીકળ્યો છું મિત્ર.

સુદામા—ગમ તેમ હોય પણ અહીંથી આજે જમ્યા સિવાય જ-
વાય નહીં (જીને) પ્રિયા, રસોઈ કર.

ઋષિપતિ—ફરેશું પ્રાણનાથ. (જાય છે.)

સુદામા—અહો મહારાજ આપે મારા સાર બહુ તસ્તી લીધી.

બનબારાની લાવણી.

આવો વખત આવ્યો સારો તે આશ્રય પ્રભુજી તારો. (ટક.)

હું દરિદ્રી બાજો કહાવું, અંત ઉદક ક્યાંથી ખાજી;

એવે આપ્યો બચવાનો વારો, તે આશ્રય પ્રભુજી તારો. આ

કરી સહાય તે વેળા ઝાઝી, તેથી સ્તુતી કરું તુજ માથ;

થયો ઉદય હવે તો મારો, તે આશ્રય પ્રભુજી તારો. આ

મુછી તાંદુળ લેઇ બચાવ્યો, તુર્ત મને નહીં સમજાવ્યો;

મુને હવે બચે તારો, તે આશ્રય પ્રભુજી તારો. આ

શી ગતી મારી તો થાત, વણ મોતે મરી હું જાત;

તુ મિત્ર મારો અતી સારો, તે આશ્રય પ્રભુજી તારો. આ

કહું ઝાઝુ શું હું તુજને, કીધો આભારી અતી મુજને;

તું નહીં મારાથી ન્યારો, તે આશ્રય પ્રભુજી તારો. આ

અહો મિત્ર આપે મારા ઉપર બહુજ ઉપકાર કર્યો છે હું તેનો
બદલો શી રીતે વાળી શકીશ?

કબ્જુ—એમાં ઉપકાર શાનો, મિત્ર છીએ તેથી એકખીજના દુઃ

ખમાં ભાગીયા થવુંજ જોઇએ.

સુદામા—પરાપર છે મિત્ર તેમજ રાખવું જોઇએ.

શ્લોક.

(આતુરે વ્યસને વ્યાસે, દુર્ભિક્ષેશત્રુસંકટે ॥

રાજદ્વારે સ્મશાનેષ્વ, યસ્તિષ્ઠતિસન્ધવાઃ॥૧૥)

(અર્થ) — રોગ થયો હોય તે વખતે, દુકાળની વખતે, અને દુસ્મનની સાથે લડવાની વખતે અને રાજ્ય દરબારમાં તેમજ સ્મશાનમાં જે આપણને નહીં છોડે તેજ ખરો અંધ થઈ જાય.

કૃષ્ણ—ખરાબ છે મિત્ર તેમજ રાખવું જોઈએ નહિતો પછી મિત્ર શાના?

સુદામા—મિત્ર હું રસોઈની ખબર કરી આવું. અને જો થોડી વાર હોય તો આપણે નદીએ બાથ સ્નાન કરી આવોએ.

કૃષ્ણ—બહુ સારું, જોઈ આવો મહારાજ.

સુદામા—મહારાજ હવે થોડીજ વાર છે કારણકે બધી રસોઈ તૈયાર થઈ ગઈ છે ફક્ત આશરે અઢીચરેકની રોટલી બાકી રહી છે માટે ચાલો.

કૃષ્ણ—હા ત્યારે ચાલો, પણ નહોઈને પેહેરવાનાં વસ્ત્ર લેઈ લ્યો.

સુદામા—(મિત્ર એતો આ લીધાં (ખનાતીને) માટે ચાલો બલદી પાંધારો મહારાજ.

કૃષ્ણ—હા ચાલો ત્યારેતો.

(ગય છે.)

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ. નદીનેા રસ્તો.

સુદામા અને કૃષ્ણ.

સુદામા—મહારાજ, આપને મારે એક કહેવાનું છે.

કૃષ્ણ—જે કહેવાનું હોય તે સુખેથી કહે મિત્ર.

સુદામા—આપ જો મારો શુકન પાળો તો કહું નહીંતો કહું શાકાગનુંદી

કૃષ્ણ—તમે જે કહેશો તે કરીશ; મિત્ર સુખેથી કહે.

સુદામા—ત્યારે મહારાજ સાંભળો.

રાગ રામગ્રી.

મિત્ર મારા કહું આજ તે, પરજે મન સાથ;
કરગરી કહું છું આજ હું, તને હે જગનાથ. મિત્ર૦ (ટક)

ભોકો તારી લીલા તણી, કહે છે બહુ વાત;

તે મને આજ બતાવ્યું તું, પ્રભુ હે જગતાત. મિત્ર૦

અકળ લીલા બહુ ભારી છે, તેવું સાંભળું હૂંપ;

આટલી માહરી વીનતી, પર દીલમાં તૂંચ. મિત્ર૦

વિનતી આટલી સાંભળી, કરો માહર કાજ;

મિત્રનું કામ જાણો તમે, પ્રભુ હે મહારાજ. મિત્ર૦

મહારાજ આ રંક પ્રાણનું આટલું કામ કરો હું તે વાત

કોઈને નહીં કહું. (વિગેરે કાલાવાલા કરે છે.)

કૃષ્ણ—મિત્ર, તે જોવામાં તો મિલકુલ માલ નથી માટે તે હઠ જવાદે

સુદામા—નહીં મહારાજ મને તો આજે તે બતાવો.

કૃષ્ણ—અરે હું દીક કહું છું. ભાઈ આ વાત તમે જવાદો.

સુદામા—મહારાજ આપણા બે સિવાય બીજું કોઈ જાણશે નહીં

કારણકે આટલામાં આપણા બે સિવાય બીજું કોઈ નથી

માટે આટલું કામ તો કરો મિત્ર.

કૃષ્ણ—ભાઈ જો તું તે જોઈશ તો ધણોજ દુઃખી થઈશ માટે—

સુદામા—હો હું ગમે તેટલો દુઃખી થતો પણ મહારાજ આજે મને

તે તો બતાવોજ.

કૃષ્ણ—દીક છે મિત્ર તમે ચાલોતો ખરા.

સુદામા—બહુ સાર મહારાજ ચાલો ત્યારે.

કૃષ્ણ—હા, ચાલો.

(જાય છે.)

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ. નદી.

મુદામા અને કૃષ્ણ.

મુદામા—મહારાજ હવે મને પેતું જતાવો.

કૃષ્ણ—તારી નકામી હઠ છોડી દે મિત્ર ! ઠાલો મુમત શાસાર કરે છે.

કૃષ્ણ—નહી નહીં મિત્ર આમ કહી મને નિરાશ ન કરો. અને મને તે જતાવો.

કૃષ્ણ—અરે તું તારી ગાંડી હઠ જવાદે.

મુદામા—તારા હું તે કશું માનવાનો નથી મારે—

કૃષ્ણ—એ ત્યારે જોવીજ છે તો બસે પણ તેમાં તું સારાં કૃમિ નહીં પામ

મુદામા—ગમે તે હોય પણ મને તો આજે જતાવોજ.

કૃષ્ણ—ચાલો ત્યારે જુઓ કે આ કાંઠેથી સામે કાંઠે આપણા બે.

માંથી વહેલો ડાણુ જાય છે?

મુદામા—ઠીક છે ત્યારે ચાલો જોઈએ.

કૃષ્ણ—હીંડો ત્યારે મારો ભુસ્કો.

(અને જણુ ભુશકા મારે છે. કૃષ્ણે આગળ જઈ મુદામા નદીમાં

ડચકાં ખાતા હતા તેમને દરિયામાં હડશેલી મેલે છે).

પ્રવેશ ૫ મો.

સ્થળ. હરિયો.

મુદામા એકલો.

મુદામા—(એ ધડી મુંઝી પાણીમાં આપડી પછી પાણી ઉપર આવી)

અહો પ્રભુ! મારું ઘર ક્યાં ગયું અને મિત્ર કૃષ્ણ ક્યાં જતા રહ્યા (દરિયો જાણી) અરે જ્યાં હું પ્રિયાને રસોઈ કરવાનું કહી નહાવા આવ્યો છું ને નદીમાતા પણ કોણ જાણે ક્યાં જતાં રહ્યાં અને હું અહીં આ ગદ્ય સમુદ્રમાં ક્યાંથી આવ્યો! હર હર! હવે મારી શી ગતી થશે? (પશ્ચાતાપ કરેછે)

ઈશ્વર સ્તુતિ.

(અરે ઓ ઈશ હવે શું થાય,) ઓ રાગ,
અરે જગદીશ, તુંનો કર સ્હાય;
અહીં તો આ વેળા પ્રાણ મુકાય. ૧
દીન બ્રહ્મણની તું, ધરજે દયા;
દયા ન ધરે તો પ્રાણજ ગયા. ૨
બક્ત વત્સલ, તુંતો છે હે કૃપાળ;
આ વિપ્રને સ્હાય તું કર હે દયાળ. ૩

દોહરો.

જયજય જગદિશ જગપતી, તું જગપાળ દયાળ;
દિન બ્રહ્મણનો સ્હાય તો, કરજે તુંજ કપાળ. ૧

રાગ રામગ્રી.

કળણ હે મારા મિત્ર તું, કર મુજને સ્હાય;
જો ન કરે સ્હાય આજ તો, મારો જીવજ જાય. ૧
કરગરીને કહું તુજને, ધર દીલમાં આજ;
દયા ધરીને ઊગાર તું, પ્રભુ હે મહારાજ. ૨
ઝાઝું કહું શું હું તુજને, મિત્ર મારા આ વાર;
આજ ઉગાર બાઈ મને, પડ્યો દરીઆ માત્રાર. ૩

ગિત મારા તું ક્યાં ગયો, એકલો છું હું આજ;
 રંકનું કામ કરો તમા, આજ તો મહારાત્ર. ૧૦
 હું આજે અતી વત્તવલું, જાણે છે પ્રભુ તું.
 પ્રાણ મારા તો જશે અહીં, તેવી કરગરું હૂં. ૧૦

દોહરા.

જય પ્રભુ અશરણ શરણ તું, હરકત હરણ હરેક;
 રહાય કરો આ વિપ્રને, અરજ સુણો આ એક ૧
 આ દેણા છવાડ તું, આભારી થહુ થાઉં;
 માટે વિનતી સાંભળો, ગુણ તમારા ગાઉં. ૨

હે પ્રભુ તારા વિના મને છવાડનાર હવે કાણ છે કેઈ
 નહીં (એમ કહી અતીશય પદ્ધતાપ કરેછે તેવામાં ત્યાંથી જરા છંટે
 એક ખેટ નજરે પડવાથી) ચાલ આ કાંઈ ખેટ જેવું જણાયછે
 ત્યાં જાઉં જો ઈશ્વર ઇચ્છાથી ખેટ હોયતો ધણુંજ સારૂ થાય.

(જનપ છે)

પ્રવેશ ૬ ઠો.

સ્થળ. સિંધુખેટ.

સુદામા અને નગરશેઠ.

સુદામા--અહાહા! ખેટની અંદર આ શેહેર વળી કેવું સુંદર છે
 અહો પ્રભુ !!

બનબારાની લાવણી.

શી ગતી પ્રભુજી તારી, નહીં કળી શકે મતિ મારી. (૨૬.)

ક્યાં રહેવા તણુ મુઝ ઘર બાર, ક્યાં પુલ અને મુઝ નાર;
 નકી રડી મરથે બારી, નહીં કળી શકે મતિ મારી. શી૦
 કળુ મિત્ર ગયે! ક્યાંય, નથી આવતો નજરે આંચ;
 ક્યાં નદી માતા મારી, નહીં કળી શકે મતિ મારી. શી૦
 શી રીતથી દરિએ આવ્યો, ત્યાં બેઠ તે બાધ બતાવ્યો;
 નહીંતો પામત દુઃખ મારી, નહીં કળી શકે મતિ મારી. શી૦
 સિંધુબેટમા હતો આવ્યો, મિત્ર તેતો મુઝને બચાવ્યો;
 નકી આવિતી મરવાની વારી, નહીં કળી શકે મતિ મારી. શી૦
 શા શેહેર તણુ દરવાજા, માંહી તોપના મારગ ઝાઝા;
 કરી શોભા અતિયે સારી, નહીં કળી શકે મતિ મારી. શી૦
 શો ચૌટાં તણો દેખાવ, અતી લોક તણો બરાવ.
 લાગે લોક અતી સુખકારી, નહીં કળી શકે મતિ મારી. શી૦

અહો આ શેહેરની આંધણી કેવી સુંદર છે?

નગરશેઠ—(આવી સુદામા પગે પડીને) અહો પ્રભુ! આપ બલે પધાર્યા,
 આપે આ નગરીમાં પગલાં કરી નગરીને પાવનકરી તેમજ
 હવે આપ મારે ઘેર પધારી મારા ઘરને પાવન કરો મહારાજ.
 સુદામા—ચાલો શેઠજી આવીએ છીએ; પણ શેઠજી, અહીંથી સુ-
 દામાપુરી કેટલે છેડી હશે?

નગરશેઠ—મહારાજ, અહીંથી સુદામાપુર જતાં વીશ વર્ષ થાય છે.
 અને વળી ત્યાં જનારાં વહાણુ પણ હાલ તથપાર નહીં હોય
 કારણકે અત્યારે તે તે નગરી તરફ ગયાં છે.

સુદામા—ત્યારે તે પાછાં ક્યારે આવશે? શેઠજી.

નગરશેઠ—આજ વીશ દીવસ થયાં અહીંથી તે વહાણુ નીકળ્યાં છે
 અને ત્યાં જઈને પાછાં આવતાં સુધી આળીસ વર્ષ લાગશે

અને પછી તમને ઘેર પોહોચતાં વીશ. એટલે કુંજ સાઃ વરં
પછી તમે તમારે ઘેર જશો.

સુદામા—(સ્વગત) ત્યારે તો ભોગ મળ્યા. કારણકે આપણે કેને ઘેર
જઈને રહેવું, ક્યાં ખાવું? અને વળી જાતે શ્રાદ્ધણુ છીએ એ-
ટલે કોઈનું ગરબ પણ નહીં (પ્રકાશ) અહો પ્રભુ! હવે હું ક્યાં
જઈ ને શું કરું! હરહર! નારાયણ, નારાયણ, નારાયણહર—
નગરશેઠ—મહારાજ, આપ કશી વાતની ચિંતા કરશો નહીં. સૌ
સારાં વાનાં થશે. હું આપને ખાવાપીવાનું પુરપાડીશ, અને
આપને રહેવાને સાર એક માટું ઘર આપીશું.

સુદામા—ત્યારે બહુ સાર થઈછ! પ્રભુ તમારું કલ્યાણ કરો.

નગરશેઠ—આતો ત્યારે ઘેર પંચારો મહારાજ.

સુદામા—આતો શેઠછ.

(નય છે.)

પ્રવેશ ૭ મો.

સ્થળ. નગરશેઠનું ઘર.

નગરશેઠ, સુદામા, શેઠાણી, તથા ગુલાબખાં અને કુશળરામ.

નગરશેઠ—મહારાજ આજે મારે ઘેર પધારી આપે બહુ તસ્દી લીધી.

રાગ સીતાનાજી મહીનાનો.

પ્રભુ પધાર્યાં મારે ઘેર, તમા આ વાર તો;

કરી પાવન મારે ધામ, કીધો ઉપકાર તો.

૧

આપ પધારવાથી થાજી, બહુ હું ખુશી અહીં;

રસોઈ કરવાનું આજ, આત્ર પ્રિયાને કહી.

૨

જાણ્યાં આપનું નામ, ને હામ અહીં તમે;
આમ પધારવાથી આજ, કૃતાર્થ થયાં અમે ૩

રાગ સદૃશ.

સુદામા— બાઈ બ્રાહ્મણ છે મુજ જન્મ, સુદામા નામ છે.

સુદામા નગરીની ગાંધી, નકી મુજ ધામ છે. ૧

આમે કીધો અતિ ઉપકાર, કે લાગ્યા અહીં મને;

પ્રભુ પાસે માયું આ વાર, સુખી રાખ તેમને. ૨

એમે આર્થીરવાદ હું આજ, આપું છું આપને;

પુરશે હરી દીક્ષા આશ, નગરડશે પાપને. ૩

મહારાજ, પ્રભુ તમારી જય કરો.

નગરશેઠ—ત્યાસુ મહારાજ. બહુ સારું બાધ જુઓ કે મારે એ-
ક દીકરી છે તે હું આપનેજ પરણાવીશ.

સુદામા—અરે એ શું બોલોછો શેઠજી? તમારી વાણિયાની કન્યા
તે મારાથી પરણાય?

નગરશેઠ—આ ઠેકાણે તો બ્રાહ્મણ સાંઘ સરવે સરખાજ છે મૂટે
કાંઈ હરકત નથી (સીપાછને હાક મારી) અરે ગુલામખાં.

ગુલામખાં—હાં સાગ હાજર હું કપા હુકમ?

નગરશેઠ—જાઓ અને જલદી કુશળરાગ ગોરને બોલાવી લાવો.

ગુલામખાં—જનાહું સાગ, અગીકે અગી બોલા આડં (જપછે.)

નગરશેઠ.—(જાને) અહીં એ સાંભળે છે કે?

શેઠાણી—(શેઠ પાસે આવી) આ આવી શું કહોછો?

નગરશેઠ—જા આ સુદામાપુત્રીના બ્રાહ્મણ છે. તેની સાથે આ-
પણી મેનાંનાં લગ્ન કરીએ છીએ, બોલ તારી શી મર-
ણ છે?

શેઠાણી—જે તમારી મરજી એ મારી મરજી. ચાલો ગોરને ખોલાવો.

નગરશેઠ—એમને ખોલાવવા માટે ગુલબખાને બ્રાકેટો છે તે હમણાં આવશે માટે હવે તમે ધરમાં જાઓ. (નિપજે.)

નગરશેઠ—(ગોરને) પધારો મહારાજ.

ગુલાબખા—એ ગોર મહારાજ આયે સાબ.

કુશળરામ—શેઠજી મારું શું કામ પડ્યું હતું?

નગરશેઠ—મહારાજ આ જે ખેડા છે તે સુદામાપુરીના બ્રાહ્મણ છે તેમની સાથે આપણી મેનાંનાં લમ કરવાં છે તેટલા માટે આપને અહીં ખોલાવ્યા છે.

કુશળરામ—વાહાં ધમ્મજ સારું. વર પણ ઠીક છે.

સુદામા—(ગોરને) પણ મહારાજ હું તો તેમ કરવાનોજ નથી કારણકે આપણા બ્રાહ્મણથી વાણિયાની કન્યા પરણાય?

કુશળરામ—ભાઈ તે બાબત તમે કશી ચિંતા રાખશો નહીં, કારણકે આ ઠેકાણે વર્ણભેદ છેજ નહીં. માટે કાંઈ હરકત નથી.

સુદામા—ઠીક છે ત્યારે. કારણ કે સુદામાપુરી તો અહીંથી બહુજ છેટે છે તેમ વળી આપણા જેવો જાતીભેદ વાળો જણાતો નથી માટે કાણુ જાણે છે? કેમ મહારાજ ઠીક ના?

કુશળરામ—હા મહારાજ, તમારી વાત બરાબર છે. (શેઠને) શેઠજી, લમ કયા માસમાં કરવાં ધાર્યાં છે?

નગરશેઠ—ગોરમહારાજ સારો દિવસ શોધી આપે ત્યારે.

કુશળરામ—ત્યારે તો કાલનો દિવસ બહુજ સારો છે માટે કાલેજ લમ કરીશું, પણ તમે બધી સામાન તથ્યારે રાખજો.

નગરશેઠ—મહારાજ, બધી સામાન તથ્યારેજ છે.

કુશળરામ—ત્યારેતો બહુ સારું, હું હવે રજા લઇશ ને કાલે આવીશ

નગરશેઠ—પધારો મહારાજ પણ કાલે વેળાસર આવજો.

કુશળરામ—ખડુ સાર ભાઈ. (ગોર જાય છે).

નગરશેઠ—(મુદ્દામાને) મહારાજ રસોઈ તઈયાર થઈ હશે, માટે
આજો જમી લઈયે. (બધા જાય છે).

પ્રવેશ ૮ મો.

સ્થળ. લગ્નમંડપ.

મેનાં, સુદાગા, નગરશેઠ, શેઠાણી, કુશળરામ, હરપ્રસાદ,
દેવાનંદ અને લાડુભટ વિગેરે નઅના લોકો.

(વરકન્યાને શાસ્ત્રનીતિ પ્રમાણે સજ્જ કરીને માંદારાની અંદર
લાવ્યા તે જીવંતીઓ લગ્નની વખતનાં સુવાક્ય ગીત ગાઈ રહી છે
નઅના સર્વ લોક જોવા મળેલા છે, પ્રાક્ષણો વેદોચ્ચાર કરી રહ્યા
છે. મંડપ ઘણોજ સુંદર રચેલો, તેની રચનાનો વિસ્તાર કરતાં
ચૌદ હુવનની જે શોભા ઈંદ્રાપુરીની પણ આ આગળ સેહેલ છે).

કુશળરામ—

શ્લોક.

કન્યા ને વર જીવજો અતિ અતી આનંદ ઉલ્લાસથી॥

આ સંસાર વિકાર પાર મળવા દેજો પ્રભૂ સૂમતી॥૧॥

માયા ગૂણસુગૂણ ને શૂભ નિતી પ્રીતી સદા પાસ રહો॥

જેજેજે જયજેસદા સૂઝ થજો કર્યાસદા મંગલો॥૨॥

વરકન્યા સાવધાન, છેડાછેડી સાવધાન, સહકુટુંબ સાવધાન

पण पंढरने सभय.

६२५ सा६—

श्लोक.

सामे सन्मुख बोलीया जन बचा आवी मळया एकठा॥
हेतेथी हित इच्छता द्वीजवरो आशीश दे सामटा॥१॥
याचुं हुं जगनाथ तात प्रभुने सुखी थजो दंपती॥
पामी संतति संपति सुख अती कुर्यात्सदा मंगळं॥२॥

वरकन्या सावधान, छेडाछेडी सावधान. पण दसनो सभय.

देवानंद—

श्लोक.

सूदामा ऋषिराजजी परणिया हेते करी आज तो॥
बोप्रोछे बहु बारणे खुशियता आनंद तो छानतो॥१॥
आपुं आशिरवाद आज अहिंयां सुखी थजो दंपती॥
रिद्धीसिद्धीबधो अतिघाणे अही कुर्यात्सदा मंगळं॥२॥

वरकन्या सावधान, छेडाछेडी सावधान. पण पांयने सभय.

साधुभट—

श्लोक.

गोळे गोळ मटोळ मोदक मळे सुखी सदा हुं रहुं॥
आपुं आशिरवाद आज तमने भूखे मुखें हुं कहुं॥१॥
माटेरे जन विप्र आवि अहिंयां मागो तमे लाडवा॥

આપે હેતથી લાઢવા ઘૃતમર્યાં કુર્યાત્સદા મંગલ્લં॥૨॥

વરકન્યા સાવધાન, છેડાછેડી સાવધાન, સહકુટુંબ સાવધાન,
વિપ્રજન સાવધાન.

(મંગળાષ્ટક ભણી રહ્યા બાદ હસ્તમેળાપ કરાવી શાસ્ત્રનિતી
પ્રમાણે ક્રિયા કરી સૌ વિદાય થાય છે).

પ્રવેશ ૯ મો.

સ્વયં સુદામાનું ઘર.

સુદામા, મેનાં, સુરશા, ગોવિંદરામ.

પીતાંબર ને ઝવેરદાસ.

મેનાં--સ્વામિનાથ, તમે હવે નહાવાને ઉઠો તો હું પણ નહાઈને
રસોઈ કરવા માંડું.

સુદામા--પ્રિયા હું હમણાં નહાઈધું.

મેનાં--બહુ સારૂ પ્રાણુનાથ, પણ છોકરાં બિચારાં ભુખ્યાં છે તેથી
હવે ઉતાવળથી નહાઓ તો સારૂ.

સુરશા--બા મને ભુખ લાગી છે.

મેનાં--હમણાં હું નહાઈને રાંધું છું ખેટા!

ગોવિંદરામ--બા મને ખાવા આપને!

સુદામા--ખેટા, હમણાં આલે છે. (સ્ત્રીને) પ્રિયા, ઉનું પાણી લાવ,
આલ જલદી નહાઈ લઉં.

પીતાંબર--આપા ઝટ પુન કરોને, મને બહુ ભુખ લાગી છે.

સુદામા--ખેટા હું નહાઈને પુન કરું છું. (મેનાં પાણી લાવે છે)

તેથી નહાઇને પુનઃ કરી અને બધાં ખાઇને નિરાંતે ખેંચે
એટલામાં બહારથી શેર આવે છે કે)

ઝવેરદાસ—(બહારથી) એ કાકા બહાર આવજો.

સુદામા—એ કોણ ઝવેરદાસ? બાઇ શું છે?

ઝવેરદાસ—હા કાકા, હું છું, અને તમે બટ અહીં આવોને એકવાર—

સુદામા—(સ્વગત) આ સાજો વળી આટલી જૂનો શાના પાડે છે
ચાલ જોડોનો ખરો. (પ્રકાશ) અસા ઉમો રહે આવું છું.

(બહાર જઇ) કહે બાઇ શું છે, આટલા ઘાંટા શાના પાડતો હશે?

ઝવેરદાસ—પેલી તમારી પાડોશણ મરી ગઇ તેથી ચાલો.

સુદામા—અરે વળી કઇ પાડોશણ મરી ગઇ?

ઝવેરદાસ—પેલા ગિયારા કસ્તુરશાની વડુ.

સુદામા—હું ! આતે શું ખેલેછે! તે ગિયારી મરી ગઇ? હરહર

ઝવેરદાસ—ચાલો તમને તેડવા સારજ આવ્યો છું.

સુદામા—હા બાઇ ચાલો. (ગત્ય છે)

પ્રવેશ ૧૦ મો.

સ્થળ સ્મશાન ભુમી.

સુદામા, કસ્તુરશા, ઝવેરદાસ, કાળીદાસ;

વીગેરે લોક.

(સ્મશાનમાં મુડદં છોડ્યું ત્યારે તેનું માથું તેનો પતી (ક
સ્તુરશા) ખોળામાં લેઇ નીચે પ્રમાણે શોક કરે છે).

કસ્તુરશા—અહોહો! પ્રભુ! તારા આગળ કોઈનું ચાલતું નથી. હે
જગદીશ! હવે મારે તારોજ આશરો છે, હર હર! (મોં સામું

જોઈ) અહો પ્રિયા, તારી આ સી દશા મઠી? હે હરી!

લલિત છંદ.

અરર હાયરે શુંયરે થયે?
 પ્રિય વિના નહીં, દીન તો જયે;
 પ્રિય પ્રિયે પ્રિયા, થાય શું અરે?
 સુશિત્ત હે પ્રિયા, શું કરું ખરે? ૧
 નકિ મરું હવે, તૂજ સાથરે,
 મરણુ તો થયે, ઝાલ હાયરે;
 કદિ કદી કદી, જો નહીં મરું,
 નગરલોક છે. આંધળું ખરું. ૨
 જીવનગથી ખરે મારશે મને,
 કયન શું કહું, હાલ તો તને?
 પ્રભુ કરો હવે, સ્થાય આજરે,
 દહન ના કરો, શીર તાજરે. ૩

(પછી ગીતા ખડકાઈ રહેવાથી સ્ત્રીનું માથુ ખોળામાં લેઈ
 કસ્તુરશા બળવા ખેસે છે અને પછી લોકો અમિ મુકે છે તે જોઈને).

સુદામા—અરે ઝવેરદાસ?

ઝવેરદાસ—શું કહો છો મહારાજ?

સુદામા—અરે આ કસ્તુરશા તે કેવા ખેવકુક કે પોતાની સ્ત્રીની
 સાથે પોતે બળી મરે છે.

ઝવેરદાસ—માઈ અહીંતો એવો ચાલજ છે.

સુદામા—વળી એવો તે ચાલ હોતો હશે? આતો બહુ અનર્થ છે.

કાળીદાસ—મહારાજ તમે ખાલી જક શા સાર કરો છો, અહીંતો

એવો ચાલતો છે કે કોઈપણ સ્ત્રી મરી જાય તો તેનો જે પુરુષ હોય તે તેની સાથે જાળે.

સુદામા—આ ચાલ તો ત્યારે બહુ જ ખોટો છે.

કાળીદાસ—મનને સારો છે ખોટો, પણ અહીંનો જે હોય તે ખરો-

સુદામા—પણ બાધ્યો, વખત છે ને કોઈ પુરુષ ન જાણે તો તેનું

તમ શી રીતે કરો છો બાલા?

કાળીદાસ—લોકો હથે કે મન તેમ થાય પણ ધારો તોડવો નહીં,

માટે તેને બાંધીને અહીં લાવીએ અને તે જો પોતાની મેળે

ન જાણે તો જોર જુલમથી પણ બાળીએ.

સુદામા—(સ્વગત) ઓ હરી! આ લુચ્ચા લોકોને હેરાન કરશે,

જો વખત છેને મારી સ્ત્રી મરી જશે તો મારે પણ બળવુંજ

પડશે. (પ્રકાશ) હરી હરી! (મુડદું બાળી જાય છે.)

પ્રવેશ ૧૧ મો.

સ્થળ. સુદામાનું ઘર.

મનનાં, સુદામા, કરમચંદ અને રામચંદ.

મનનાં—સ્વામિનાથ, અહીંથી તમને ગયા ત્યારથી મને તો બહુજ
ઝાડો અને ઉઘટી થઈ હવે અતીશે તાવ આવ્યો છે.

રામચંદ—બાપા માલી માને ટો બહુ ટાવ આવે છે.

કરમચંદ—હા બાઈ, બાને તો કેટલી બધી ઉઘટી થઈ હતી?

સુદામા—ખિટા તમે જરા પણ શીકર હાખશે નહીં, હું હમણાંજ
વેઘને તેડી લાવું છું.

કરમચંદ—ત્યારે તો બહુ સારું બાપા.

સુદામા--હા ખેટા, તમે બે બાઈ તમારી બાની ખબર રાખજો.

હું વૈદ્યને તેડી આવું.

(જાય છે.)

બેનાં--અરેરે, પેટમાં બહુ ચુંક આવે છે. રે મારા બાપા! ઓ!

ઓ! (આકરે)

કરમચંદ--બા, તું કશી ફિકર રાખીશ નહીં, કારણકે મારા બાપા

વૈદ્યને તેડવા ગયા છે તે હમણાં આવશે.

બેનાં--બહુ સારૂ બાઈ.

કરમચંદ--હા બા તું કશી ચિંતા કરીશ નહીં તેતો આવતા હશે?

બેનાં--ત્યારે તો બહુ સારૂ થાય. (સુઈ રહે છે).

પ્રવેશ ૧૨ મો.

સ્થળ વઘંજનુ ઘર.

સુદામા, પ્રભાશંકર અને ગંગાબાઈ.

સુદામા--(બહારથી ઘાંટો કાઢી) ઘરમાં કોઈ છે કે?

ગંગાબાઈ--(પ્રભાશંકરને) સ્વામીનાથ બહારથી કોઈ. શોર પાડતું

હોય એમ જણાય છે.

પ્રભાશંકર--પ્રિયા જ જલ્દી કમાડ ઉઘાડ અને જો કોણુ છે?

ગંગાબાઈ--ઉઘાડીને જોઈશું પ્રાણનાથ, (જાય છે)

સુદામા--(વધતે) મહારાજ નમસ્કાર.

પ્રભાશંકર--પધારો મહારાજ.

સુદામા--વધદરાજ મારે આપનું એક કામ પડ્યું છે.

પ્રભાશંકર--તે કામ હોય તે સુખેથી કહો મહારાજ,

સુદામા--મારા ઘરમાં ઘણાજ મંદવાડ છે માટે.

પ્રભાશંકર--તે શું દવા કરતી છે? તો બલે તેને અહીંયાં લાવો.

સુદામા--મહારાજ તેતો ખાટલામાંથી ઉડી પણ શકતી નથી
માટે આપ જરા ત્યાં પધારો તો ઠીક.

પ્રભાશંકર--ઠીક છે ત્યારે તેમ કરીશું. હું ત્યાં આવું તો ખરો
પણ તે બાબત મને તમ શું આપશે?

સુદામા--મહારાજ ચાલો તો ખરા તમને રાજી કરીશું. જીએ
એક રૂપિયો ફેરાનો અને પછી દવાનું જ થશે તે તથા ત
મારી મહેનતના અદલામાં તમ કહો તે.

પ્રભાશંકર--ના તેમ તો નહીં અને; ફેરાના રૂપિયા ત્રણ લેઇશ.

સુદામા--(ગરીબાદયી) મહારાજ મારા ગરીબનું તે ગળું નહીં.

પ્રભાશંકર--તો પછી તમારી ખુશી. પણ હશે. તમ બ્રાહ્મણ છો
તેથી એક રૂપિયો એછો આપજો પછી કાંઈ?

સુદામા--ઠીક છે મહારાજ પણ આપ હવે વેળાસર પધારો તો
ધણું સાફ.

પ્રભાશંકર--હા ચાલો મારે ક્યાં વાર છે? મહારાજ તમને બ્રા-
હ્મણ જાણીનેજ જ્યાં દર્જીનું નહીં તો તણમાં પોણાત્રણ
કોઇના લેતો નથી.

સુદામા--હા મહારાજ આપે મારા ઉપર ધણી કૃપા કરી.

પ્રભાશંકર--ચાલો હવે જઈ દો.

સુદામા--હા ચાલો, હું હાજર છું, (જાય છે)

(૨૮)

પ્રવેશ ૧૩ મો.

સ્થળ. મુદામાનું ઘર.

મુદામા, પ્રભાશંકર, મેનાં, કરમચંદ, ઉમ્મદચંદ,

કપુરચંદ કેસરશા, અને વિદુષક.

પ્રભાશંકર—(નાડ જોઈને) મહારાજ આ બાઈને તો બહુ મર-
ડો થયો છે.

મુદામા—જરાજર છે મહારાજ કારણકે તેને અત્યાર સુધી અ-
ંધ એક ચાલ્યો છે.

પ્રભાશંકર—(એક પડીકું આપી) જુઓ આ પડીકું દુધમાં નાંખી
ને બાઈને પાછ દેશો એટલે ઝાડો તુર્ત બંધ થઈ જશે.
પછી તમે મારી પાસે આવશો એટલે હું તમને તાવની
દવા આપીશ તે તેને ખવરાવજો.

મુદામા—બહુ સારું મહારાજ આપે આજે બહુ તસ્લી લીધી છે.

લાવણી.

(હે સદ્ગૃહસ્થો અવધપુરના) એ રાગ.

મહારાજ તમા બલે પધાર્યા,

ખુશી અતિ થઈછું હું આજ;

દયા ધરી આ વાર તમે તો,

પધાર્યા વિપ્રનું કરવા કાજ. ૧

દયાળુ છો આપ અતી પ્રભુ,

એમ નકી જાણું મન સાથ;

મેહર કરી મુજ પર બહુ તેથી,

રાત્રી તમ પર શ્રી જગનાથ.

૨

પ્રભાશંકર—મહારાજ હું હવે રજા લઉં છું. અને તમો ક્યા લે-
વા સાડે ઘર આગળ ઝટ પધારજો.

સુદામા—હા પધારો મહારાજ હું હમણાં આવીશ. (જાય છે)

મૈનાં—(આકરે) ઓ મરી ગઈ રે બાપડીયા અરેરે! (સુદામાને)

સ્વામિનાથ હવે આપણો સંબંધ દુટકો

સુદામા—અરે પ્રિયા તું આગ કેમ બોલે છે? (બોલતી નથી તે
થા) અરે તું કેમ બોલતી નથી (એક કરતાં મરી જાય
છે તેથી) અહો, પ્રભુ હવે મારી શીગતી થશે? હે પ્રભુ
તને આમજ કરવું સાડે લાગ્યું? હર હર! (રૂંધે છે.)

લલિત છંદ

અરર ઓ પ્રિયા, ક્યાં ગઈ અરે,

પતિ અતી અહીં, રોય છે ખરે;

અરર ઓ પ્રભૂ, જાલ હાથ રે,

મરણુ તો થશે, ખારિ સાથ રે.

૧

પ્રભુ પ્રભુ પ્રભૂ, હે હરે હરે,

મન વિષે પ્રભૂ કબ્ડ થાય રે;

પતિ પતી પતી, સ્થાય થા હરી,

પુજ તણી પ્રભુ, ચીનતી કરી.

૨

હે પ્રભુ હવે મારી શીગતી થશે? નો તું સ્થાય કરીશ તો
જ હું બચવાનો નહીં તો મારો એકે ઉપાય નથી પ્રભુ તે
ને ધારી હોય તે ખરી. હરહર! (કરમચંદને આકરે) અ-

હ્યા કરમચંદ?

કરમચંદ—(પાસે આવી) હાં બાપા શું કહોછો?

સુદામા—ખેટા જો હવે તારી મા મરી ગઈ છે માટે તારા મા
મા વિગેરેને તેડી આવ્ય બાધ (આકરે રૂવે.છે) ઓ હુ—
હુ—હુ!

કરમચંદ—(વિસ્મયતાથી) હું બાપા આતે તમે શું કહોછો? ખરે
મારી બા મરી ગઈ? (રૂવે છે) ઓ મારી બારે હુ—હુ—હુ!

સુદામા—ખેટા જા હવે તું જલદી લોકોને તેડી આવ્ય.

કરમચંદ—આ જાણી બાપા. (જાય છે)

સુદામા—હે પ્રભુ!

બનબારાની લાવણી

આતી મરયા વખત નહારી, મિત્ર લે તું મને ઉગારી. ટેક)
દશા હવે મારી શી થાયે, અણુચોતલ્યો પ્રાણજ નશે;
બાળે જીવન કરીને ભારી, મિત્ર લે તું મને ઉગારી. આં
જોર જીવન કરી લઈ જાશે, લોક હાલ દોષા આવશે;
દુઃખ દેશે અતીથે ભારી, મિત્ર લે તું મને ઉગારી. આં
આજ ઉગારજો બાધ તુંય, નહીં તો મરી જાઈ હુંય;
પ્રભુ સ્થાય કરો આ વારી, મિત્ર લે તું મને ઉગારી. આં

અરે પ્રભુ! હવે મારી શી ગતી થશે! હમણું લોકો આવી
પોહ્યથશે માટે ચાલ હવે હું જલદી સંતાર્થ જાઈ. (સંતાર્થ
જાય છે.)

ઉમેદચંદ—(આવી) અથા કરમચંદ, તારા બાપ ક્યાં છે?

કરમચંદ—શી ખબર, મને તો ખબર નથી કે તે ક્યાં છે.

ઉમ્મદચંદ—(લોકોને) અલ્યા સુદામા નો નાશી ગયો કે શી ખજર
ક્યાં સંતાઇ પેઠાછે? માટે તેને જ્યાં હોય ત્યાંથી ગોતી કાઢો.

કપુરચંદ—અલ્યા તે ક્યાં નાશી ગયો?

ઉમ્મદચંદ—ચાલો ચાલો ઝટ શોધી શાલીએ.

કપુરચંદ—ત્યારે હીંડો જલદી ગોતીએ, ચાલો. (સુદામાને શોધી
બહાર લાવી) ક્યાં સંતાણાતા?

સુદામા—અરે મરી ગયોરે મારા બાપનિયા! (આકરે) હું, હું,
હું! (રૂએ છે)

વિદુઃપદ—મરી શેને ગયો છે! (લોકોને) અલ્યા આને આંધો
નહીંતો ક્યાંક નાશી જશે.

સુદામા—અરે મહેરબાનો, મને આંધશો નહીં! હું તમારી સા-
થેજ આવું છું.

કેસરશા—ચાલો ત્યારે થાઓ આગળ. (લોકોને) ચાલો બાઇએ
હું એનો હાથ ઝાલી લઉં છું માટે ચાલો. (જાય છે.)

પ્રવેશ ૧૪ મો.

સ્થળ સ્મશાન.

કપુરચંદ, ઉમ્મદચંદ, કેસરશા, સુદામા,

વિદુઃપદ વિગેરે લોકો.

કપુરચંદ—અલ્યા ઉમ્મદચંદ, લાવો લાકડાં જલદી.

ઉમ્મદચંદ—હા ચાલો ચીતા ખડકીયે. પણ કેસરશા! આ મહારાજને

ગિલકુલ ખસવા દેશો નહીં હો !

કેસરશા—એતો મને કાંઈ કહેવું નહીં પડે.

ઉમ્મદચંદ—ત્યારે અમે નિરાંતે ખડકાંએ છીએ.

કેસરશા—ખડુ સારું બાધ તમે જરા પગ્યુ ચીંતા રાખશો નહીં
હું આને છોડવાનો નથી. (ખડકાઈ રહ્યા પછી)

ઉમ્મદચંદ—કપુરચંદ? હવે ચીંતાનો તૈયાર થઈ ગઇ માટે કેસર-
શાને કહો કે સુદામાને અહીં લાવો.

કપુરચંદ—ખડુ સારું હું જોલાવું છું (આકરે કેસરશાને) બાધ ચા-
લો પેલા મહારાજને હવે અહીં લાવો.

કેસરશા—એ લાવું છું બાઈ (સુદામાને ચીંતા પાસે લેઇ જઇ)
પધારો મહારાજ હવે ચીંતા ઉપર.

સુદામા—અરે બાઈઓ મારી જરા તો દયા લાવો.

કેસરશા—ચાલ ચાલ દયા વાળા, ડોળ મલીને ચાલ જલદી.

સુદામા—મનાવતી માતા નીર બર્બોરે ચારા નેણુમે. (એરાગ)
મુજ રનેહી મીત્રો જવાદો ને મુને આજતો. ટેક.

કેસરશા—હું ગિત અમારા જવા નહીં દઇએ જીવતો. ટેક

સુદામા—સ્ત્રીના મરણથી દુઃખી થઈ ખડુ તેમાં નહીં સંદેહ;
મને મારવાને માટે તમા શીંદ દીઓછો છેહરે. મું

કેસરશા—છેહ નથી દેતા બાધ તુજને ગામ ચાલજે છેજ
તે અમથી તોડાય નહીં તું શીંદને મુજને કેજરે. હું

સુદામા—કેસરશા બાધ શીંદ હરોછો પાપ
તેમ જાણીને આજે કહું છું દયાળુછો અતી આપરે. મું

કેસરશા—શા માટે તું કાલા વાલા કરેછે હું મહારાજ;

તું અહીંથી જવા નહીં પામે ધાર નકી મન આજરે. હું

સુદામા - મીત્ર મારા અતી દયાળુ થઈ શીઃ કરો આ કામ?

વણીક જાણી આજે કહું છું ફરગરી હું આમરે. મું

કેસરશા—શાને સાર કરેછે વીનતી વળવાતું નહીં કાંઈ

નહીં જવા દઈએ આ ઘડીએ જીવ જરો તુજ આંધરે. હે

સુદામા—(નમન કરી)અરે મીત્રો આ વખતે મને છોડો મને

બાળી નાંખ્યો તેમાં તમારા હાથમાં શું આવશે?

કેસરશા—હે બાઈ તું શા માટે પશ્ચાંતાપ કરેછે, અહીંથી તું જીવતો

જવાનો નથીજ એમ તું નકી ધારને માટે ખાલી શોચ

શા સાર કરવો જોઈએ?

સુદામા—(સ્વગત)અરે પ્રજુ હવે શું થયે? જો અગ્નીમાં બળીશું

તો ક્ષણ ઉપડશે તેથી કરી પાણી નીકળશે અને બહુ દુઃખ

પામી પામીને મરી જઈશ અને વળી સ્ત્રીની સાથે બળવામાં

ઘણોજ દોષ છે માટે એમ નહીં કરતાં ફરીઆમાં પડીને

મરીજવું એ ઘણું સાર છે માટે ચાલ તેમજ કરું. (પ્રકા-

શ કેસરશાને) જુઓ બાઈ હું બળવાને માટે તો તઈપાર

હું પણ મારી એક વિનતી સાંભળ્યો?

કેસરશા—કહે બાઈ તું શું કહે છે?

સુદામા—જુઓ બાઈઓ, હું એકવાર હવે છેલ્લા છેલ્લો નહાઈ

આવું ત્યાં સુધી તમે અહીંયાં ઉભા રહો એટલે નહાઈ આ-

વીને પછી હું બળીશ માટે મને મેહરબાની કરી નહાવા

સાર એક વાર છોડો.

વિદુષક—પણ બાઈઓ, વિચાર કરીને છોડજો કારણ કે એતો

મારા જેવા લાડુમટ ઈયાં માટે વખત છેને નાશી પણ જાય

માટે—

ઉમદચંદ—આપણે આટલા બધા ઉભાછીએ ને નાશીને ક્યાં જશે?
સુદામા—ના બાધ ના, હું નહીં નાસું, મને એક વાર નહાવા
માટે જવાદો!

ઉમદચંદ—જ ત્યારે નહાઈને ઝટ આવ
સુદામા—બહુ સાર મારા શુભેચ્છુ મિત્રો. હું નહાઈને જલદી
પાછો આવુંછું તમે કશી ફિક્કર રાખશો નહીં.

કપુરચંદ—જાઓ જાઓ મહારાજા! નહાઈને ઝટ આવો.
સુદામા—અરે હું તો એક તડાકામાં આવુંછું. (રસ્તે જતાં દ-
રીઆ કીનારે.

લલિત ઇંદ.

આરર મિત્રે સ્થાય થા મને,
કરગરી કહૂં આજરે તને;
દિલ વિષે ધરી કષ્ટ કાપરે,
ચિનતિ આટલી ઊર થાપરે. ૧
હર ધરીશ તો આજ મીત્રે,
મરણમાંથીરે ઊગરે ખરે;
અલિ હવે મને સ્થાય થાપરે;
આરરર દુઃખથી છવ જાયરે. ૨
મદદ મિત્રને બાધરે કરો,
વલવલું આતી દીલમાં ધરો;
દુખ બહુ પડે હાય હાયરે,
અતિ હવે મને કષ્ટ થાયરે. ૩

જય જગદીશ! હરહર પ્રભુ! (બુસકો માયો.)

પ્રવેશ ૧૬ મો.

સ્થળ. ચીતા ખડકેલી જગ્યા.

કેસરશા, કપુરચંદ, ઉમેદચંદ વિદુષક વિગેરે.

કેસરશા—(ખીલ બધા બેઠા છે ત્યાં કેસરશા આવીને કપુરચંદનો હાથ ઝાલીને કહેછે).

રામ વાણુઝારો.

સુદામાજી ચાલીયા કપુરચંદરે (૨)

તે પેઠા સાગરની માંહ બધા મતીમંદરે

તેને આપણે ગોતીએ કપુરચંદરે (૨)

પકડીને બાળો તેને આંહ બધા મતી મંદરે.

ધારો આપણો તુટશે કપુરચંદરે (૨)

જો લાવો ન તેને આંહ બધા મતી મંદરે.

ચાલોને જલદી આપણે કપુરચંદરે (૨)

(પછી) શે.ષયું તો ન જડશે ક્યાંય બધા મતી મંદરે.

ઉમેદચંદ—અરે એતો હમણાં આવશે ભુશકો માર્યો હશે તે કાંઈ મરવા?

કપુરચંદ—હા ઉમેદચંદ નું કહેવું બરાબર છે. એને તરતા આવડતું હશે ત્યારેજ ભુશકો માર્યો હશે અને આપણે આટલા બધા બેઠા છીએ ને નાસશે તે ક્યાં?

વિદુષક—અધ્યા એતો ખીન્ને ઠેકાણેથી નીકળી ગાગ તરફ અગીઆરા ગણશે તો લોકો આપણી મસ્કરી કરશે માટે જલદી ચાલો હજી બહાર નહીં નીકળ્યો હોય કેમ કેસરશા?

કેસરશા—હા એટલીવારમાં તે ક્યાં નાસશે? હમણાં પાધરોજ
બુસકો માર્યો છે.

વિદુષક—હા ત્યારે ચાલો કારણકે હજી તો પાણીમાંથી ઉપર પણ
નહીં આવ્યો હોય. માટે ચાલો. (ગય છે.)

પ્રવેશ ૧૬ મો.

સ્થળ દરીયા કિનારો.

કેસરશા, કપુરચંદ. ઉમદચંદ અને

વિદુષક વીગેરે લોકો

કપુરચંદ.—(બધા આવી દરીઆકિનારે થોડીવાર ઉભા રહી જી
એ છે,) અદ્યા એતો આટલામાં ક્યાંય દેખાતો નથી.

વિદુષક—જાજા! હમણાંજ પડ્યો છે માટે ઉપર આવ્યો હશે.

કેસરશા—અરે એતો ક્યાંય મરી ગયો હશે હીંડોને આપણે મુ-
ડદું બાળીને ઝટ જતા રહીએ.

રાગ વણઝારો.

વિદુષક—મારું કહ્યું નવ માનીયું તેવાર રે (૨)

માટે તોડોને ધારો આંછ કહું નીરધારરે.

તમે સર્વે જીવીયા તે વારરે (૨)

તે જડવાનો નહીં ક્યાંય કહું નીરધારરે.

માટે એતો તમારું ડહાપણ જાણ્યું? મેં કહ્યું કે તેને જવા

દેશે નહીં તેછતાં પણ જવા દીધો તો આજ ધારો તોડો.
 ઉમ્મદ્યંદ—હા બાઈ હા, તારૂં કહેલું બરાબર હતું પણ અમે ન
 માન્યું તો ગુનેગારી કરી પણ બાઈ તું આ વાત ગામમાં
 કોઈને કહીશ નહીં હો!
 વિદુષક—અંતો જે થશે તે ઠીક થશે પણ ચાલો પેલું મુડદું
 બાળી દેઈએ.
 ઉમ્મદ્યંદ—હા બાઈ, ચાલો. (બધા જાય છે)

—૦—

પ્રવેશ ૧૭ મો.

સ્થળ. નદી.

સુદામા અને કૃષ્ણ.

(સુદામાને ફરીઆમાં ભુસકો મારતાંજ તેને કૃષ્ણ
 નદીમાં ખેચી લીધો હતો તે ખેંચી પછી ડોકું
 બહાર કાઢી)—

સુદામા—(કૃષ્ણને કાંઠે ઉભેલા જોઈને) નમસ્કાર મિત્ર!

કૃષ્ણ—નમસ્કાર પ્રિય મિત્ર, નમસ્કાર પણ જુઓ તમે પાછળ
 રહ્યા ને હું આગળ નીકળ્યો મારે દયો તાળી મિત્ર!

સુદામા—તાળી શાની ને વાત શાની! એ વાતને તો ધણાં ધણાં
 વર્ષ થઈ ગયાં!

કૃષ્ણ—અરે સુદામા, આટલીબધી ગાંડાઈ! શાનાં વરસં થયાં બાઈ!

સુદામા—મહારાજ જો તમો ખરૂં ન કહો તો મારા સંભાસાએ

સાચું કહો કે તમે અહીંયાં ક્યારના આવ્યા છો?

ઋણુ—અરે મિત્ર! આપણે બંને હમણાંજ આવ્યા છીએને!

ચાલો ચાલો ઝટ, રસોઇ થંડી થઇ જશે.

સુદામા—મિત્ર! સમ ખવરાવ્યાં તોપણ મસ્કરી કે?

ઋણુ—હું મસ્કરી નથી કરતો; બાધા પેહેરો લૂગડાં અને ઝટ ઘેર ચાલો, કારણ કે રસોઇ થંડી થતી હશે.

સુદામા—આતે તમે શું કહો છો!

બનબરની લાવણી.

મિત્ર આશું ખોલે છે ટુંબ, સુણી આશ્ચર્ય પામું હુંબ. (ટેક)

પરણો ખેટની અંદર નાર, તેમાં ગુણુ અતીશે સાર;

તે સાંભળ બાઈ ટુંબ, સુણી આશ્ચર્ય પામું હુંબ. મિં

તેને પાંચ થયા ત્યાં પુલ, શોભા પામું અતી ધરસુત;

તે નારીતું થયું મૃત્યુય. સુણી આશ્ચર્ય પામું હુંબ. મિં

શી અત્યાર સુધી રસોઇ, કરે આજ માહારી બદખાઈ;

કરે મસ્કરી ઝાઝી ટુંબ, સુણી આશ્ચર્ય પામું હુંબ. મિં

ઋણુ— (જંગલ વસાવું જોગીએ) એ રાગ.

મીત્ર આતે તમે શું કહો, શાનો ખેટ ને નારજ;

થયા ગાંડા કેમ આટલા, મિત્ર મારા આ વારજ.

દીર્ઘ વીચારો બાધ તમા.

શાની નારી શાનાં છોકરાં, તે કહો બાઈ આજજ;

ચાલો જલત્રીથી ઘેર ને, પેહેરો લૂગડાં આજજ.

દીર્ઘ વીચારો બાધ તમે.

થંડી રસોઇ થઇ જશે, મિત્ર જાણજો ટુંબજ;

જાઝું કહું શું તુમને, આજે તો તને હુંપજી;

દીર્ઘ વીચારો ભાઇ તમો.

ખોટું કશું નવ ધારશો, ધરો વિશ્વાસ આજજી;

વિચાર કર્યા વિણ ખાલીયા, તમ હે મહારાજજી.

દીર્ઘ વીચારો ભાઇ તમો.

સુદામા—હું શું ખોટું કહું છું? હું ને કહું છું તે અધી વાત ખરીજ
છે એમ ધારજી.

કબ્જુ—એસો એસો છાનામાના.

સુદામા.—ચાલો ત્યારે જટ ઘેર, ચાલો ઉતાવળા.

કબ્જુ—હીંડો ત્યારે હજી સુધી તો શી ખજર રસોઈ થતી હશે
એટલામાં તમ તો કહો છો કે હું તો બાઈડી પરણ્યો તેને પાંચ
તો છોકરાં થયાં વીગેરે આતે તમે શું કહો છો! હું જટ જોઇએ.
(ભયછે.)

પ્રવેશ ૧૮ મો.

રથળ. સુદામાનું ઘર.

સુદામા. કબ્જુ અને રૂપિપત્ની.

રૂપિપત્ની— (સુદામા અને કબ્જુને આવતા જોઈ)

ગિતી.

પધારો શ્રી જગનાથ હરમાં હર્ષિત થાઉં નકી આજ;

આપ કૃપાળુ આજે ખીરાજો આસનપર મહારાજ.

કબ્જુ—(બે જણ આસન ઉપર બેઠા પછી રસોઈ જોઈને સુ-
દામાને) મહારાજ અહીંનો હજુ નવટાંક દોઢ નવટાંકની
બાકી છે.

ઋષિપત્નિ—અરે મહારાજ! એતો હું હમણાં કરી નાંખું છું,
આપને માટે તો થાળ તૃપ્તિ છે.

કબ્જુ—અરે બેન અમે તે વાત નથી કરતા.

સુદામા—(કબ્જુને) અરે મિત્ર તમે તે આ શું કહો છો!

કબ્જુ—ત્યારે તમે નજરે જુઓને.

સુદામા—(જોઈને સ્વગત) અહો પ્રભુ આ શું! (પ્રકાશ)

ગિતી.

આતે શું કહેવાય તે મુજથી સમજાય નહીં જરીએ;

કારણ તેજ બતાવેો કામ મિત્રનું બાઈ નકિ કરીએ.

કબ્જુ—મહારાજ જુઓ હવે ખરે ખરું કહું છું કે? આપ જે સ્ત્રી
પરણ્યા, છોકરાં થયાં વિગેરે તમે જે સંસાર માંડ્યો તે બધું
મારી લીલાથીજ. કેમ હવે સમજ્યા?

સુદામા—(હર્ષથી) અહો કૃષ્ણ! તારી લીલા મેં જોઈ!

(રજપુત ખીજ નથી ગયું રે) એ રાગની.

કહું છું હું સત્યજ વાત મેં નકી તારી લીલા જોઈરે;
જાણે થયો અતી ઉતપાત મેં નકી તારી લીલા જોઈરે.
મેં કહ્યું કે આજ બતાવ્ય મેં નકી તારી લીલા જોઈરે;
જેથી લગે અતીશય લાવ મેં નકી તારી લીલા જોઈરે.

લીલા બતાવનારો તુંય મં નકી તારી લીલા જોધરે;
 અતી મંદગતી છું હુંય મં નકી તારી લીલા જોધરે.
 લાળ્યો આવી વેળા તું સાર મં નકી તારી લીલા જોધરે;
 તેં ક્રીધો મુને ઉપકાર મં નકી તારી લીલા જોધરે.
 સ્વપ્નામાં પણ જોવી નથીજ મં નકી તારી લીલા જોધરે;
 મને શિક્ષા મળી આજથીજ મં નકી તારી લીલા જોધરે.

(પગે લાગીને) અહો શ્રી જગતના પ્રભુ! હું આપની
 લીલાનાં તે શાં વખાણુ કરું! કંઈ ક્રીધાની વાત નહીં! પણ
 મહારાજ, આપની લીલા હવે કદી સ્વપ્નામાં પણ બતાવ-
 શો નહીં.

કૃષ્ણ—બહુ સારૂ મિત્ર, પરંતુ તેં આજ તો જોઈ કે નહીં?

સુદામા—હા મહારાજ, પણ હવે કદી બતાવશો નહીં.

કૃષ્ણ—તારી ખુશી મિત્ર.

ઋષિપતિ—(સુદામાને) અહો પ્રિય સ્વામીનાથ, આપ કાંઈ
 લીલા લીલા કરી રહ્યા છો તેથી મને એમ લાગે છે કે
 કાંઈ આશ્ચર્યની વાત છે.

ગિતી

પ્રાણ પતિ મુજ પ્યારા તમે કરોછો નવાઈનીવાત,
 એતું લાગે મુજ ને તે જાણવા ને આવુર મુજ જાત;
 સુદામા—અરે પ્રિયા, આશ્ચર્યતાની તે શી વાત કહું!

લાવણી.

(ચલો ચલો કરો તર્કચારી.) એરાગ.

અમે ચાલ્યા અહીંથી આજ નહાવા કાળે (૨)
 રસ્તે મેં ક્રીડું આમ મિત્રને આળે,
 લોક કરે અતીથે વાત લીલાની તારી. (૨)
 જાણું હું મનની માંછ લીલા તુજ ભારી;
 તે બતાવવાની વાત મેંજ તો ક્રીધી, (૨)
 તે જોવા માટે આજ હઠ બહુ લીધી.
 તે બતાવી મુજને ત્યાં હરીયે લીલા તો (૨)
 તે લીલા તણી શી કરી શકું હું વાતો.

અરે પ્રિયા! અમે બે નદીમાં સાથે નહાવા સાર પ-
 ળ્યા ત્યાંથી હું તો દરીઆમાં જતો રહ્યો ત્યાંથી એક બેટમાં-
 ગયો ત્યાં તો વળી લોકોમાં માતીનો ખીલકુલ બેઠ નહોતો
 બ્રાહ્મણ અને બધી વર્ણ સરખીજ હતી માટે હું તો ત્યાં-
 એક વાણીઆની કન્યા પરણો હતો તે બાગતમાં તું શોક
 કરીશ નહીં પ્રિયા કારણકે- (આંખમાં આંસુ આવેછે)

ઋષિપતિ--**આધવજના સંદેસાનો શરૂ.**

અહો પિયુ તમે શાય ન કર્યો મન જરા. ટેક.

કાણુ લીલાથી ભમીયું આપનું મનજો,

પ્રભુ લીલાની એવી અકલિત વાત છે;

ધારો નકી આપના મનમાં આજજો. અહો

પણુ સ્વામીનાથ, પછી આપનું શું થયું?

સુદામા--પ્રિયા, તે અત્યારે કહેવામાં કાંઈપણ માલ નથી માટે

કાંઈ વખત આપણે જ્યારે પુશીમાં બેઠાં હઈશું ત્યારે કહીશ.

ઋષિપતિ--બહુ સાર પ્રાણનાથ, આપની મરજીમાં આવે ત્યારે

કેહેજો.

સુદામા—હા પ્રિયા, તેમજ કરવું, કારણકે અત્યારે તો તે ખરી પુરી ન થાય.

કૃષ્ણ— ત્યારે મહારાજ પધારજો હું હવે રત્ન લેઇશ.

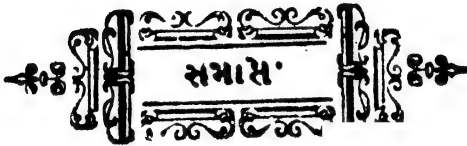
સુદામા— અહો મહારાજ! આપે મને આપનો બહુજ આભારી કીયો છે તેનો બદલો હું શી રીતે વાળીશ સકીશ?

કૃષ્ણ—એમાં ઉપકાર શાનો મિત્ર? પણ હવે હું રત્ન લેઇશ.
(કૃષ્ણ જાયછે તેને સુદામા ને ઋષિપતિ વળાવા જાય છે.)

વિનંતી.

(ગગનંદ દુંદાલા મેરા વિદ્ર કરે સજ દુર) એ રાગ.
પામી આજ હર્ષ અતી, અન્ના ખેલીયા ખેત આ વાર. ટેક.
આટલી વિનતી ઉરમાં ધરશે, દર્દને ચીત લમાર. પા૦
તારણ કરતા હૃદયની છે લીલા અગાધ અપાર. પા૦
મિત્રાએ જાણ્યું નથી તમારું, અગમાં દોષ અપાર. પા૦
પાલ જનોની અલ્પ મતી છે, જાણો સહુ નીરધાર. પા૦
માફ કરો જે દોષ અમારા, મેહર ધરી આ વાર. પા૦
છે મુજમાં અકલ્ જરા નહીં ને રચ્યો ગ્રંથ આ વાર. પા૦
ધૃષ્ટ જે છે જગતે કર્તા, સેવા કરો નીરધાર. પા૦

તેની બક્તિ કરે તેક રાખીએ છે કૃપાળુ અપાર.	૫૦
પુર્વે શ્રદ્ધાએ અરપીને મન, સેવા કરતો અપાર	૫૦
તેથી તેને માન્યો પોતાનો, પ્રાણ નષ્ટ તે વાર,	૫૦
સેવા કર્યાનું છે નહીં કારણ, એમ ન માનો લગાર.	૫૦
બક્તિ પ્રભુની કરશે જે જન, શકું ટળે નીરધાર.	૫૦
માટે પ્રભુની સેવા કરજો, એમ કહું આ વાર.	૫૦
અમા હવે સ્વસ્થાને જઇએ, કરે દૂર દોષ અપાર.	૫૦
પાટણવાસી દોલત કહેછે, સર્વેને મુજ નમસ્કાર.	૫૦

આશ્રય પત્ર.

નકલ.

નામ.

પાટણ.

- ૫૦ રા. રા. ત્રયાડી. ઉત્તમરામ વિં પ્રાણસુખરામ વેદ.
 ૩૦ રા. રા. સરૈયા અમથાલાલ નહાનચંદ.
 ૧૫ રા. રા. આચાર્ય ગણપતલાલ ગંગારામ.
 ૧૦ રા. રા. આચાર્ય મણીશંકર હરીશંકર કારકુન.
 ૫ રા. રા. જ્ઞાની કીરપાશંકર પ્રભાશંકર વકીલ.
 ૫ રા. રા. આચાર્ય મહાસુખરામ કીરપારામ.
 ૪ રા. રા. વ્યાસ નથુરામ ગંગારામ.
 ૨ રા. રા. પંડ્યા ચુનીલાલ માતીરામ.
 ૪૦ રા. રા. મથુરાંલાલ વિ. માણેકલાલ અધ્યાર.
 ૫ રા. રા. મથુરાંલાલ વિ. માણેકલાલ અધ્યાર.
 ૫ રા. રા. પરી. કેશવલાલ છગનલાલ.
 ૫ રા. રા. પરીખ મુગટલાલ રણછોડદાસ.
 ૧ રા. રા. નાગરદાસ ભાર્ગવંદ આં ભોસ્તર.
 ૧ રા. રા. જ્ઞાની આણંદરામ વિ. ત્રીકગરામ.
 ૩ રા. રા. મણીશંકર વિ. નથુશંકર ઇનામદાર.
 ૧ રા. રા. છોડમલાલ બ્રજાખીદાસ.
 ૧ રા. રા. પરીખ દ્વારકાંદાસ જોઠાભાષ.
 ૧ રા. રા. શા નાહાલચંદ બેહેચર.

- ૧ રા. રા. શ્રાવણલાલ જગનલાલ આ. ભારતર.
- ૧ રા. રા. દરજી સોંકળા ઘેલાચંદ.
- ૧૦ રા. રા. આચાર્ય મણીશંકર વિ. દુર્ગાશંકર.
- ૧ રા. રા. હરગોવિંદ દોલતરામ.
- ૧ રા. રા. ચુનીલાલ સવાઈચંદ.
- ૨ ગ. રા. વિઠ્ઠલરામ પુરુષોત્તમ.
- ૧ રા. રા. પંચા માહનલાલ બીખારામ વૈદ્ય.
- ૧ રા. રા. આચાર્ય નંદરામ વિ. લક્ષ્મીશંકર કારકુત.
- ૧ રા. રા. ત્રવાડી નાનાલાલ નરસીલાલ
- ૧ રા. રા. વ્યાસ હરીલાલ વિ. રણછોડલાલ.
- ૧ રા. રા. જ્ઞાન્તી હરીશંકર ઝુમખરામ હેડમાસ્તર શા. નં. ૨
- ૧ રા. રા. પરીખ ગોવરધનદાસ વલ્લભરામ.
- ૧ રા. રા. પરીખ મંછારામ ગોવિંદરામ.
- ૧ રા. રા. ત્રીવેદી ગયારામ પુરુષોત્તમ.
- ૧ રા. રા. ત્રીવેદી જ્ઞેઠાલાલ કુબેરજી.
- ૧ રા. રા. ત્રીવેદી જ્ઞેશંકર મનસુખરામ.
- ૧ રા. રા. કુતેલરામજી ઉજ્જવરામજી.
- ૧ ગ. ગ. સોની કુબેરદાસ ખેહરદાસ.
- ૧ રા. રા. વિદ્યાર્થી છવાચંદ મગનચંદ.
- ૧ રા. રા. આચાર્ય ત્રીકમલાલ બખવાંત.
- ૧ રા. રા. મગનલાલ હરીચંદ ફોજદારી વકીલ.
- ૧ રા. રા. વ્યાસ મણીશંકર વિઠ્ઠલરામ.
- ૧ રા. રા. આચાર્ય મથુરાંલાલ મગનલાલ.
- ૧ રા. રા. પટેલ બીખાચંદ આળચંદ.

- ૧ રા. રા. ભવાડી નાનાલાલ ગોવિંદરામ.
- ૧ રા. રા. જનની લીલાશંકર રામશંકર.
- ૧ રા. રા. વ્યાસ યુગીલાલ હરગોવિંદરામ.
- ૧ રા. રા. મહેતા મનસુખરામ પ્રજ્ઞરામ.
- ૧ રા. રા. સોની કુમેર બહેચર.
- ૧ રા. રા. સોની નરોત્તમદાસ નારણદાસ.
- ૧ રા. રા. જનની બાઈશંકર ત્રીકમરામ.
- ૧ રા. રા. વોહરા પુનમચંદ તારાચંદ તજવીજદાર.
- ૧ રા. રા. ઓળ રામશંકર રણછોડ.
- ૧ રા. રા. મહેતા રામરાય વિં નંદરામ.
- ૧ રા. રા. વહાલચંદ નહાલચંદ.
- ૧ રા. રા. મહેતા માતીરામ દુધારામ.
- ૧ રા. રા. બાવીશંકર હરીશંકર.
- ૧ રા. રા. દામોદરદાસ માતીરામ હર્દુ શા. આ. માસ્તર.
- ૧ રા. રા. આદીતરામ વિં મહીપતરામ.
- ૧ રા. રા. ચંપકરાય માતીરામ,
- ૧ રા. રા. હીરાલાલ ખાલારામ.
- ૧ રા. રા. જનની રામશંકર પ્રાણશંકર.
- ૩ રા. રા. જનની ખાલાશંકર પ્રાણશંકર.
- ૧ રા. રા. સોની કુમેર મગન.
- ૧ રા. રા. સોની કુમેર દયારામ.
- ૧ રા. રા. જનની ખાલાશંકર પ્રાણશંકર.
- ૧ રા. રા. ભોગીલાલ મનસુખરામ અધ્યારુ.
- ૧ રા. રા. માધવરાય વિજયરાય મજમુનદાર.

- ૧ રા. રા. માધવજી લાલજી.
- ૧ રા. રા. રામશંકર નહાલુભાઈ ત્રીવેદી.
- ૧ રા. રા. રાવળ ગીરધરલાલ હિંમતલાલ.
- ૧ રા. રા. જ્ઞેશંકર મુળચંદ.
- ૧ રા. રા. જીવાશંકર રેવાશંકર મેહેતા.
- ૧ રા. રા. અંબાલાલ નહાલચંદ જનની.
- ૧ રા. રા. નથુશંકર નાગરદાસ જનની.
- ૧ રા. રા. બાલાશંકર દેવશંકર.
- ૧ રા. રા. મગનલાલ ખરકતરામજી.
- ૧ રા. રા. મણીશંકર પ્રાણુશંકર.
- ૧ રા. રા. અમરતલાલ ગોપાળજી.
- ૧ રા. રા. પ્રેમશંકર વિંઝ ગંગારામ.
- ૧ રા. રા. દવે ગણુપતરામ લલુરામ.
- ૨ રા. રા. સુથાર સીવા અમીચંદ
- ૧ રા. રા. દવે હરીજીવ પ્રભારામ.
- ૧ રા. રા. પરીખ હિંમતલાલ ઉજ્જમરામ.
- ૧ રા. રા. વિદ્યાશંકર કરણાશંકર. વઝીર
- ૧ રા. રા. માણેકજીવિ, મગનલાલ આચાર્ય.
- ૧ રા. રા. કોકણી હુસાબા ગોવિંદ.

હારીજ.

- ૧ રા. રા. દુધારામજી સાર્લીંગરામરામજી મેહેતા.
- ૧ રા. રા. એસવંત ઘોંડદેવ અવલકારકુત.

રાધનપુર.

- ૧ રા. રા. ભોગીજીવિ. બાલારામજી.

(૪૯)

- ૧ રા. રા. હીરાલાલ વિ. દુધારામજી.
- ૧ રા. રા. વાડીલાલ ત્રીકમરામજી.
- ૧ રા. રા. વૈકુંઠરામ વિ વિઠ્ઠલરામજી.
- ૧ રા. રા. જગાદાર ગોદડ મહંમદ.
- ૧ રા. રા. મીયાં ગુલમહંમદ.

વાગડોદ.

- ૧ રા. રા. સુરચંદ પાનાચંદ.

દમાવાડા.

- ૫ રા. રા. દામોદર હરીભાઇ અશીષુષ્ઠજીરદાર.

ઉંઝા.

- ૧ રા. રા. બળદેવ નથુ ઊંઝા કરબાકારકુન.

ગોઝાદીઆ.

- ૧ રા. રા. કીશોરભાઇ ભાઇબાભાઇજી અમીન.
- ૧ રા. રા. મુળાભાઇ સુરજમલ અમીન.
- ૧ રા. રા. છગનલાલ નરભિરામ આઠ માસ્તર.
- ૧ રા. રા. પંજા ઇશ્વરલાલ ઉમેદરામ તીઠ આઠ માસ્તર.
- ૧ રા. રા. પુરૂષોત્તમ મુળજીભાઇ અમીન કારકુન

વડોદરા.

- ૧ રા રા કહાનદાસ કસીયાભાઇ અમીન સીરસ્તેદાર
- ૨ રા. રા રાંકર. અક્ષાજી.

